

PORUCHY PLYNULOSTI ŘEČI

Výběr ze snímků – další informace budou doplněny v semináři

Lechta, V. (2010). Koktavost. Praha: Portál.

Klenková, J. (2006). Logopedie. Praha: Grada.

Tarkowski, Z. Diagnostika breptavosti. In Lechta, V. (2003). Diagnostika narušené komunikační schopnosti. Praha: Portál.

Tarkowski, Z. Terapie breptavosti. In Lechta, V. (2003). Terapie narušené komunikační schopnosti. Praha: Portál.

KOKTAVOST - BALBUTIES

- syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení, který se nejnápadněji projevuje charakteristickým nedobrovolným (tonickým, klonickým) přerušováním procesu mluvení

(Lechta, 2010)

Etiologie

- Složité vymezení faktorů
- Orgánové odchylky
- Dědičnost
- Poruchy metabolismu
- Vegetativní labilita

Klasifikace koktavosti

- **podle doby vzniku**
- předčasná – u dětí mladších 3 let
- obvyklá – mezi 3. - 4. rokem
- pozdní – po 7. roce

Klasifikace koktavosti

- **podle verbálních symptomů**

- tonická, klonická, tonickoklonická, klonickotonická

- **podle původu**

- fyziologická, kombinovaná s dysartrií, dysfatická, hysterická, traumatická

Klasifikace koktavosti

- **podle uvědomění si poruchy**
- od koktavosti bez křečí mluvidel až po frustrační formu

- **podle stupně**
- od minimálních po výrazné příznaky, často znemožňující komunikaci

Koktavost jako narušená komunikační schopnost

Poruchy
symbolických
procesů

- **zvuková dimenze** – LS, MF rovin
- **nezvuková dimenze** – raritně při psaní

Poruchy
nesymbolických
procesů

- **zvuková dimenze** – dysprozódie
- **nezvuková dimenze** – narušené koverbální chování

Symptomatologie

- nedobrovolné přerušování toku mluvy
- příznaky v jazykových rovinách

- **foneticko-fonologická**
- obtíže s artikulací

- **lexikálně-sématická**
- parafráze – ruší při koncipování projevu

Symptomatologie

- **morfologicko-syntaktická**
- rozsah větných celků

- **pragmatická**
- narušené koverbální chování
- snaha vyhnout se verbální komunikaci

- **Variabilita symptomatologie**

Symptomatologie

- Specifické projevy v oblasti:
  - respirace
  - fonace
  - artikulace
  - prozodie

- Embolofrázie
- Parafrázie

Narušené koverbální chování

- Specifické projevy – komplikace
- Souhyby
- Součiny

Osobnostní a další příznaky

- kocktavost zasahuje celou osobnost
- sebevědomí
- interpersonální chování
- emotivita
- neurotické příznaky
- spojení kocktavosti s neurózou – enuréza, tiky, hysterie, depresivní neuróza

Fyziologické příznaky

- změněná frekvence pulsu
- zvýšený krevní tlak
- poruchy metabolismu
- nespavost
- zvýšená unavitelnost

Písemný projev

- ztížený začátek psaní
- narušení plynulosti vedení čáry
- opakování, přepisování, škrtání
- poruchy jemné motoriky

Postoj k verbální komunikaci

- Specifická zátěž – iniciace komunikace
- Vliv situace
- Logofobie
- Vliv na osobnost balbutika

Komplexní obraz koktavosti – vzájemné prolínání tří množin

- **dysfluence** – repetice, prolongace
  - **nadměrná námaha**
  - **psychická tenze**
-
- **Viz samostatný soubor**

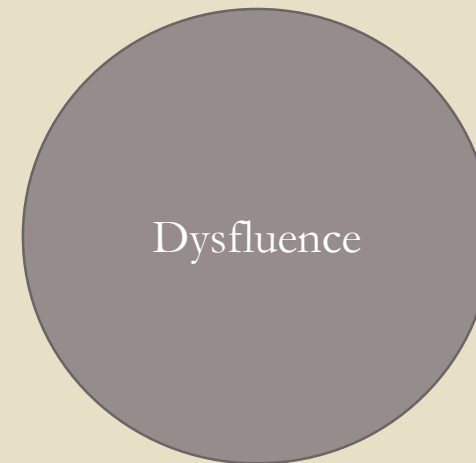

komplexní obraz koktavosti – vzájemné prolínání tří množin

- **dysfluence**
  - **nadměrná námaha**
  - **psychická tenze**
-
- projevují se individuálně v různé míře
  - rozmanité časové návaznosti
  - rozličném stupni závažnosti a různé vzájemné souvztažnosti
-
- schéma

patogeneze koktavosti

- 1. fáze – vývojová dysfluence
- doprovodný příznak ontogeneze
- ve většině případů spontánně zanikne

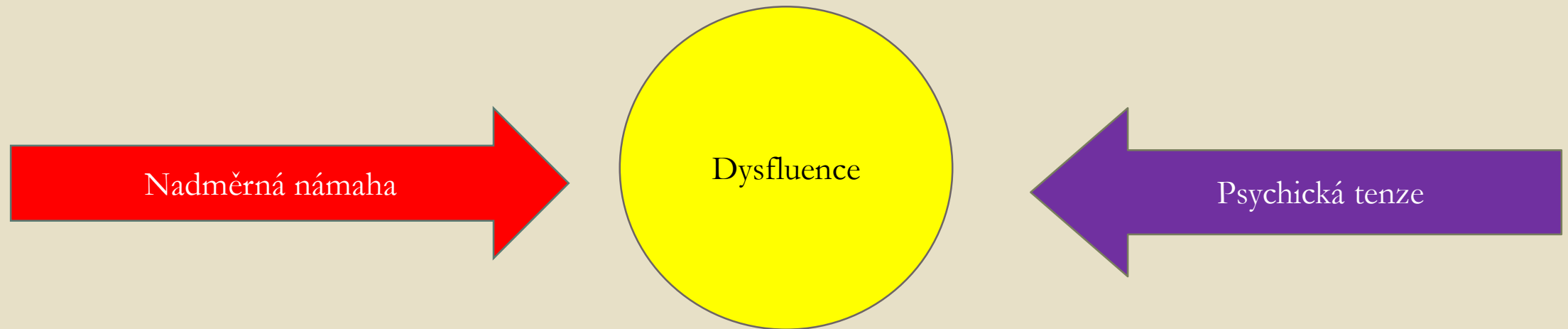
- vývojové dysfluence + rizikové faktory

→ **ohrožené dítě**

- podmínky pro plynulost řeči dítěte
- kapacita kognitivní, lingvistická, motorická, sociální a emocionální musí být v rovnováze s požadavky prostředí

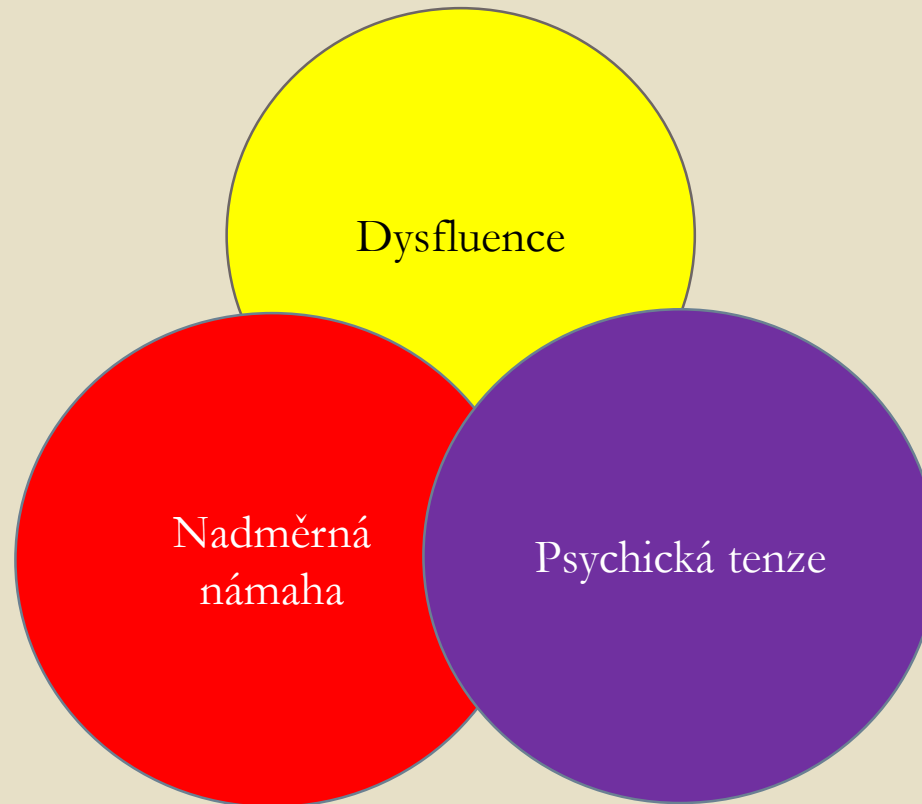
2. fáze – incipientní koktavost

- přechod do patologie
- začínající průnik dysfluencí a nadměrné námahy
- mohou se vyskytnout prvky uvědomování si problému s řečí

3. fáze – chronická koktavost

- kompletní klinický obraz
- postupná habituace vzájemného průniku příznaků
- individuální poměr

Vývojová dysfluence

- asi 3 – 4 roky
- *neplynulost*
- vsuvky, slovní repetice, opravy nekompletních vět
- *nadměrná námaha*
- žádné nápadné projevy
- *psychická tenze*
- žádné projevy

Incipientní koktavost

- asi 5 – 7 let
- *neplynulost*
- prolongace, opakování části slov
- *nadměrná námaha*
- nepřirozená artikulace
- vegetativní příznaky, znaky svalového napětí
- narušené koverbální chování
- *psychická tenze*
- projevy netrpělivosti, hektika
- občas uvědomění obtíží
- nejasné pocity frustrace
- ustupující zrakový kontakt

Fixovaná koktavost

- asi 7 – 13 let
- *nepllynulost*
- převaha prolongací, repetice hlásek
- *nadměrná námaha*
- bloky, napětí, tlačení
- zápolení se slovy
- narušené koverbální chování
- *psychická tenze*
- rozpaky, pocit blamáže
- vyhýbavé chování
- situační strach
- anticipování bloků a obtížných komunikačních situací

Chronická koktavost

- přibližně 14 let a více
- *neplynulost*
- habituace příznaků
- *nadměrná námaha*
- prodlužování bloků spolu s tremorem rtů, sanice
- *psychická tenze*
- logofobie
- únikové, vyhýbavé chování
- silné pocity frustrace a obav z komunikace
- změny ve složitosti mluvy

DIAGNOSTIKA

Diagnostika

- **týmová interdisciplinární spolupráce – foniatr, neurolog, psychiatr, logoped, psycholog**
- **Z logopedického hlediska:**
- analýza symptomů koktavosti
- sledování okolností souvisejících se vznikem koktavosti
- analýza symptomů v řeči
- postoj ke komunikaci
- projevy narušeného koverbálního chování
- reflexe věku vyšetřované osoby

Možnosti diagnostiky

- psychická tenze
- dotazníky pro rodiče a pedagogy
- dotazníky pro děti – hodnocení symboly ☺, ☹, :-1

- hodnoticí škály
- Eriksonova škála postojů ke komunikaci

Psychická tenze dotazník pro rodiče/učitele

- SITUACE
- Situace, kdy je projev dítěte nejčastěji neplynulý
- Vyhýbání se situacím
- Porovnání řečového výkonu v domácím a školním prostředí

Psychická tenze dotazník pro rodiče/učitele

- LIDÉ
- Neplynulost projevu – cizí osoby
- Zábrany v komunikaci s vrstevníky
- Posmívání
- Diskuse o obtížích

Psychická tenze

Dotazník pro rodiče, učitele

- DÍTĚ
- Změny v obtížích
- Sledování koverbálního chování
- Uvědomování si obtíží
- Netrpělivost, napětí před mluvením
- Spontánní vyprávění o obtížích
- Znepokojení kvůli řečovým obtížím
- Změny v chování
- Úzkostnost a další projevy

Diferenciální diagnostika

- neplynulá řeč na podkladě organického poškození centrálního nervového systému – CMP
- breptavost
- fyziologická neplynulost a incipientní koktavost

Tab. 15

Podobnosti a rozdíly mezi breptavostí a koktavostí

Hlavní rozdíl	Breptavost	Koktavost
Základ poruchy	centrální porucha řeči	neurovegetativní dysfunkce
Charakter poruchy	nekřečovitý	křečovitý
Uvědomění si poruchy	není	projevuje se
Charakteristické znaky:		
- specifické příznaky	opakování	prodlužování a opakování
- tempo řeči	často příliš rychlé	převážně normální
- stavba výpovědi	mnohdy nesprávná	obvykle správná
- obava z výslovnosti některých hlásek	neobjevuje se	objevuje se
- koncentrace pozornosti na řeč	zlepšuje řeč	zhoršuje řeč
- relaxace, uvolnění	zhoršuje projev	zlepšuje promluvu
- cizí jazyky	zlepšují řeč	zhoršují řeč
- souhyby a grimasy	spíše se neobjevují	objevují se často
- záznam EEG	často rozsáhlý	obvykle v normě
- experimentálně vyvolány		
- oční třas	parametry se přibližují normě	odchyka od normy
- melodie výpovědi	méně monotónní	více monotónní
Hlasité čtení:		
- dobře známého textu	špatně	plynule
- neznámého textu	plynule	špatně
Písmo	nedbalé, mnoho oprav a škrtnů	zúžené
Účinky:		
- alkoholu	zhoršují	neovlivňují záporně
- Looova efektu	zhoršují	oslabují
Psychické vlastnosti	bezstarostnost pichlavost impulzivnost povrchnost	nesmělost nejistota brzdění aktivity nedůvěra
Průběh poruchy	stálý	spontánně zlepšovaný a zhoršovaný (návrtný)
Podstata terapie	zkoncentrování pozornosti na řeč	psychoterapie, jakož i odvracení pozornosti od řeči
Prognóza závisí	na soustředění	na emocionálním postoji pacienta

TERAPIE

Terapie koktavosti

- příčiny x symptomy
- 250 postupů
- individuální a skupinová forma

- Jednodimenzionální metody
- Vícedimenzionální metody

Postup podle Van Ripera

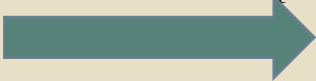
- **identifikace** – poznání vlastní kocktavosti
- **desenzibilizace** – odstranění pocitu strachu a úzkosti
- **modifikace** – učí se „plynulejšímu kocktání“
- **generalizace** – využití naučených technik v praxi

Fonograforitmická metoda podle Lechty

- východisko
- koktavost je výsledkem asynchronnosti pravoemisférového a levoemisférového systému
- vzniká z normálních vývojových neplynulostí a zážitku časového tlaku a ztráty kontroly nad způsobem realizace vlastní promluvy

1. *fonologická analýza slov na slabiky* – rytmické vytleskávání
2. *přičlenění grafických ekvivalentů slabik* – obloučky
3. *přičlenění grafických ekvivalentů slov* – úsečka (slova, věty, dialog)
4. *pragmatizace* – používání fonograforytmiky v dialogu, laserový pointer
5. *imaginace* – představa písma bez konkrétní realizace
6. *fixace* – fluentní komunikace v konkrétních komunikačních situacích, přítomno více účastníků konverzace
7. transfer ve hře s různými rolemi

Ve výukové i v běžné komunikační situaci je klíčový přístup k žákovi

- neupozorňovat na neplynulost v řeči, přecházet ji citlivě, nikoli lhostejně
- vytvořit při komunikaci s žákem atmosféru – přirozeně akcentuje **obsah, nikoliv formu** sdělení podporovat komunikativnost
- **Při hovoru s žákem:**
- zpomalíme své mluvní tempo, zachováme však stále přirozenou rychlost
- prodloužení přestávek mezi jednotlivými fázemi rozhovoru, komunikační situace –
- otevřený a vstřícný přístup a přirozený oční kontakt

V komunikační situaci je třeba poskytnout žákovi

- možnost vyjádřit vše, co sám chce
- spolupráce při pomoci – reakce žáka
- obvykle se osvědčuje nechat žáka samostatně dokončit myšlenku, větu, slovo, jeho projev nepřerušovat

Ze strany vyučujícího se doporučuje

- redukovat počet kladených otázek – nepospíchat, eliminovat pocit časového tlaku – poskytnout dostatek času na odpověď
- odpoutat pozornost od řečových obtíží – neužívat „doporučení“ vztahující se ke správnému dýchání, zpomalení tempa, či vedení k zopakování sdělení atd.
- tyto postupy podporují extrémní koncentraci na řečový projev – riziko nárůstu obtíží...
- další varianty podpory – s ohledem na specifické potřeby daného žáka – mohou být uvedeny v Doporučení ze školského poradenského zařízení
- vhodná je samozřejmě i konzultace s logopedem, k němuž žák dochází

- V rámci interakce je třeba, aby žák věděl, že má prostor, čas pro vyjádření i v kolektivu dětí, že je mu věnována dostatečná pozornost a že tato pravidla platí pro všechny - a není tedy ničím výjimečný.

Dále je vhodné v průběhu času a spolupráce s žákem

- pozorovat situace, kdy se plynulost řeči zlepšuje x zhoršuje
- chvíli, kdy mluví žák plynule, využijeme k dalšímu rozvíjení projevu
- ve fázi zvýšené neplynulosti žáka s požadavky na komunikaci nezatěžujeme
- žádoucí je tyto situace citlivě vyhodnotit, aby žák neměl pocit, že je z některých komunikačních situací záměrně vyčleňován

V plynulosti projevu se mohou negativně promítnout některé jevy

- nečekaná zátěžová situace, náhlé změny, časový tlak, podráždění, únava, přetěžování
- komplikace se mohou ve zvýšené míře projevit při ústním zkoušení, samostatném mluvním projevu před třídou, při hlasitém čtení
- z tohoto důvodu je vhodné volit takové způsoby ověřování školních vědomostí, při kterých může žák podat optimální výkon
- dle potřeby upřednostnit písemnou formu zkoušení, nevyvolávat žáka k hlasitému čtení před třídou
- další varianty přístupů k hodnocení žákova výkonu i k realizaci ověřování poznatků mohou být uvedeny v Doporučení ŠPZ

V kontextu podpory je třeba dále posilovat

- pozitivní sebehodnocení žáka, zdravou sebedůvěru
- posilovat frustrační toleranci, odolnost vůči zátěži
- řečové obtíže nezlehčovat ani nedramatizovat, pomoci se s nimi vyrovnat
- důležitou roli sehrává psychická pohoda, pravidelný režim, strava s dostatkem vitamínů
- uspořádání aktivit ve výuce – pravidelné střídání činností, včetně relaxačních chvil
- svá pravidla by měl mít i denní režim – dostatečný prostor pro školní přípravu, vhodnou relaxaci a uvolnění – činnosti, které dítě baví a zajímají
- nutný je samozřejmě dostatečný spánek a odpočinek

Breptavost – tumultus sermonis

- narušení myšlenkových procesů programujících řeč na bázi dědičných predispozic
- NEUVĚDOMĚNÍ SI OBTÍŽÍ
- pozornost
- percepce
- artikulace a formování výpovědi

- působí na všechny komunikační cesty – čtení, psaní, rytmus, hudebnost a chování
- projev „bez ladu a skladu“
- komunikátor x komunikant

breptavost

- ▶ narušení myšlenkových procesů programujících řeč na bázi dědičných predispozic
- ▶ breptavost je projevem centrálních poruch řeči (central language disbalance)
- ▶ působí na všechny komunikační cesty – čtení, psaní, rytmus, hudebnost a chování

Etiologie

- dědičnost
- organický podklad
- neurotický podklad
- centrální porucha na organickém podkladě

- polyfaktoriální příčiny

Symptomatologie

- **příznaky první úrovně**
- **deformace obsahu výpovědi**

- dezorganizace myšlení
- vynechávání podstatných informací
- absence sémantické soudržnosti
- ztráta dějové linie

- **neuvědomování si problému**

Symptomatologie

- příznaky druhé úrovně
- **deformace formy výpovědi**
- nepřislušná segmentace textu
- konstruování nadměrně dlouhých vět
- dysgramatismus
- přerěknutí, floskule

Symptomatologie

- příznaky třetí úrovně
- **deformace substance výpovědi**
- nenáležité vytváření přestávek
- chybné přízvukování
- zrychlené či arytmičné tempo řeči
- revize
- embolofrázie
- opakování části výpovědi
- monotónní výpověď

Komplexní diagnostika

o provádí tým odborníků

o foniatr, psycholog, logoped, neurolog

o důležitá vyšetření

o EEG – elektroencefalografické

o EMG – elektromyografické

o EEG – organický podklad breptavosti

o EMG – odlišení od kóktavosti – spasmý

Diagnostika

- pátrání po příčinách
  - analýza symptomů
  - sledování okolností
  - analýza symptomů na řeči a v postoji ke komunikaci
  - analýza koverbálního chování
-
- vyhodnocení úrovně mentálního vývoje
  - zhodnocení jazykové schopnosti
  - vymezení korelace mezi mentálním a řečovým vývojem

Varianty přístupů v diagnostice

- rozhovor, hlasité čtení
- psaní
- reprodukce vět
- zpěv a recitace
- vyšetření motoriky a muzikálních schopností
- testy inteligence
- testy jazykového vývoje

Diferenciální diagnostika

- Mentální postižení
- Schizofrenie
- Afázie
- Balbuties

Terapie breptavosti

- upozornění – koncentrace pozornosti – dočasné zlepšení
- obnovení akustické a motorické zpětné vazby

- dýchání
- artikulace – velikost čelistního úhlu
- tempo
- uvědomění

Terapie breptavosti

- odstraňování dysprozodie – řečnická cvičení – zdůrazňování rytmu a melodie
  - stabilizace tempa projevu
  - rozvoj hudebních schopností
  - rozvoj vyjadřovací „zručnosti“
  - koncepce projevu
-
- návyk - „rozmysli se, než něco povíš“
  - „ZPOMAL!“